

Osmaniye Halk Kültüründe Ateşin Yeri ve İşlevleri

Ali DOĞANER

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana

*Sorumlu Yazar

doganer80@hotmail.com

Özet

Osmaniye halk kültüründe ateş işlevsel olarak önemli bir yere sahip olması yanında bir kült olarak da varlığını sürdürmektedir. Dügünlerde sinsin ateşi, yaylaya çıkışlarda ve yayladan inişlerde göç ateşi, nevrüz törenlerinde nevrüz ateşi gibi çeşitli adlar alan ateş, törenin en önemli ögesi konumundadır. Geçiş dönemlerinde kültürel bir öge olarak karşımıza çıkan ateşin insanların ve hayvanların tedavisinde sağaltım aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında ateşin bir kült olma özelliğine bağlı olarak ateş, köz, kül, duman ve ocakla ilgili çeşitli inanışların günümüzde de canlılığını koruduğu söylenebilir. Bu yazıda, Osmaniye’de geçmişten beri yaşatılan ateş kültürünü inceleyerek Çukurova, Anadolu ve Türklük dünyası halk kültürüne katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmaniye İli, Sinsin Ateşi, Göç Ateşi, Ateş Kültü

Abstract

Besides having functionally an important position in Osmaniye folk culture, it has been existing as a cult. The fire which gets the name of Sinsin fire in weddings, migration fire while climbing up and down the plateau, nevrüz fire in Nevruz Festivals, is the most important item of the ceremony. Fire which shows up as a cultural item in transition periods, has been witnessed as a therapeutic device during the treatment of people and animals. Besides this, depending on fire as a cult, some believes related to the fire, embers, ash, smoke and fireplace still maintain their usage. In this article, it is aimed to contribute Çukurova, Anatolia and Turks' folk culture by studying the fire cult which has been cherished since old times in Osmaniye.

Key Words: Province of Osmaniye, Sinsin Fire, Migration Fire, Fire Cult

Osmaniye’ye 1071 Malazgirt Zaferi’yle birlikte Türkler gelmeye başlar. Ulaşlı Türkmenleri Gavurdağı olarak bilinen Amanos dağlarına yerleşir. Yazın dağın yükseklerine çıkarak, kışın kıyı kesimlerine inerek daha çok hayvancılıkla, kısmen tarımla yaşamlarını sürdürürler.

XIII. yüzyılın ikinci yarısında Moğol istilâsından kaçan Türkmenler Anadolu’ya sığınır. Bu Türkmenler arasında bulunan Üç-oklar Çukurova bölgesine yerleşir. Ramazanoğulları Beyliği’nin 1608 yılında tamamen Osmanlı Devleti’ne bağlanmasıyla birlikte bölge merkezden gönderilen valilerle idare edilmeye başlar (Koca 2002: 749).

Fırka-i Islahiye harekâtıyla (28 Mayıs 1865-16 Mayıs 1866) birlikte bölgedeki aşiretler kontrol altına alınmış, dağınık olarak yaşayan aşiretler kurulan yeni yerleşim yerlerine iskân edilmiştir. Bu bağlamda Hacı Osmanlı Köyü merkez olmak üzere kıyı köyleri ile beraber bir kaza kurularak Osmaniye adı verilmiştir. Kaza merkezi olan Hacı Osmanlı köyüne Tecirli, Cerit ve Ulaşlı aşiretlerinden birer miktar hane iskân olunmuştur (Halaçoğlu 1973: 11; Sansar 2002: 916).

Osmaniye’nin de içinde bulunduğu Çukurova folklorunun, Türk folkloru içinde coğrafi konumu ve tarihsel

bağlarıyla kendine özgü bir yeri vardır. Tarih boyunca yaşanan göçler, zengin ve köklü folklor birikimine sahip olan Çukurova folklorunun daha da zenginleşmesini sağlamıştır. Söz konusu bu bölge, tam anlamıyla yazıya geçirilemeyen, daha çok sözlü gelenekte kuşaktan kuşağa aktararak devam eden zengin ve kendine özgü bir folklor hazinesine sahiptir (Artun 2006b: 337).

İnanç kültürü, kültür de halk kültürü ürünlerini etkiler. Bugünkü halk kültürü ürünlerinde, eski inanış ve geleneklerin izlerini bulmak mümkündür. Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra halk kültürü ürünleri yeni öze İslami renge bürünerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yeni kültür gereği mitlerle örülü destan dönemi ürünleri İslami öğelerle beslenerek yeniden yapılanmıştır. İslamiyet öncesi çeşitli inanç sistemlerinden etkilenen Türkler, her kültürde olduğu gibi semavi bir dine geçerken, eski inançlarının bir bölümünü yeni dine taşıyıp onun kalıplarına uydurmuşlardır (Artun 2006b: 1).

Türkler; tarihleri boyunca birbirinden farklı birçok dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalmıştır. Orta Asya’daki en eski Türk topluluklarının inanç sistemleri atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı kültü olmak üzere üçlü bir

din anlayışından oluşmaktadır. Bunlardan atalar kültürün çeşitli eski Türk zümreleri arasında en köklü ve en eski inançlardan birisi olduğu söylenebilir. Atanın öldükten sonra ailesine yardım edeceği inancından doğan, korku ve saygıyla karışık bir anlayıştan oluşan atalar kültü, Budizm ve Maniheizm gibi yabancı dinlerin yayılmasından sonra da Türkler arasında kuvvetinden bir şey kaybetmeden varlığını devam ettirmiştir (Artun 2008: 9, 10).

Halk kültürü araştırmalarında eski inanç sistemlerine ait birçok inanç ve pratiğin günümüzde de yaşadığı bilinmektedir. Bu inanç ve pratiklerin tespit ve değerlendirmesi sonucu Türk kültürünün köklerine bir ölçüde ulaşılabacaktır. Türklerde ateş kültü “aile ocağı” kültü ile yakından ilgilidir. Aile ocağı kültü ise, çok büyük bir ihtimalle, “atalar kültü” ile ilgilidir (bkz. Artun 2008: 10). İslamiyet kabul edildikten sonra ateş kültü, İslamiyet’in gereğiymiş gibi yaşatılmaya devam etmiştir.

Başlangıçtan günümüze gelinceye kadar ateş; Türk kültür hayatında, inanç dünyasında önemli bir yere ve işleve sahip olmuştur. Türklerde ateş bir kültürdür. Kült, külte konu olabilecek bir nesne ve kişinin varlığı, bu nesne ya da kişiden insana zarar gelebileceğine ilişkin inancın varlığı, bu inancın sonucu olarak fayda sağlayacak, zararı uzaklaştıracak ziyaretler, adaklar, kurbanlar vb. uygulamaların varlığıdır (Artun 2006a: 19, 28).

Osmaniye kültüründe ateşin yeri ve işlevlerini ortaya koymadan önce genel olarak Türk dünyasındaki yerine, taşıdığı öneme değinmekte fayda vardır. Türklerde ateşin kaynağı ve Türkler tarafından ilk kez nasıl kullanılmaya başlandığı konusunda mitolojimizde çeşitli bilgilerle karşılaşmaktayız. Bir inanışa göre, insanlar ateşi yıldırım vasıtasıyla gökten almışlardır. Diğer bir inanışa göre ateşi, insanların et yemesini emredince, Tanrı Ülgen yaratmış ve insanlara öğretmiştir. Yakutlara göre ateş Gök Tanrının oğludur. Anadolu’daki bir inanışa göre ateş cehennemden alınmış sonra çakmak taşına geçmiştir (Karakaya 1977: 13). Tanrı Ülgen’in üç kızı, babalarından gizlice öğrendikleri bilgiyle taşla demiri birbirine vurarak ateşi icat etmişlerdir (Ögel 1989: 55). Göktürklerin atalarıyla ilgili bir köken mitinde de Türk unvanını taşıyan çocuk, oymağını soğuktan korumak için ateşi bulmuştur (Çobanoğlu 2001: 69).

Ateşin Türk inanç sisteminde önemli bir yeri vardır. Tabiatın dört ana unsurundan (anâsır-ı erbaa) biri olan ateş, Şamanizm’de kutsal kabul edilir. Yakut Türklerinde şaman baygın haldeyken onun üzerinde kutsal ateş parlatılır (Karakaya 1977: 4). Kam, göğün her katına çıktığında kat adedi kadar ateşin etrafında döner. Şaman ayinlerinde okunan manzum dualarda ateş ruhu takdis edilir. Şamanistlerin yaptığı her törende mutlaka ateş bulunur; kurbanlık hayvan hangi ruh için olursa olsun bir parçası önce ateş ruhuna sunulur (İnan 2000: 68, 71).

Ateşe tapmak Yakutların eski âdetlerindendir. Bir ev kadını günde hiç olmazsa pişirdiği yemekten bir parça, bir iplik, bir saç kılı ya da bir deri parçası gibi bir şeyi ateşe atmalıdır (Gökâlp 1974: 302). Kırgız ve Kazaklar arasında bu gün dahi ateşe saygı gösterilir. Ateş hemen hemen yalnız genç kadınlar tarafından takdis edilir. Kadınlar, gerek yurda ilk girdiklerinde, gerekse ilk çocukları doğduğu zaman ateş üzerinde eğilir ve onun üzerine yağ paçaları atarlar (Radloff 1956: 484).

İnanışlarda Ateş

Osmaniye’de ateşe ve ateşe bağlı olarak köze, küle, ateşin yakıldığı ocağa saygı gösterilir. Ateş su gibi temizdir. Osmaniye’de bugün bile geçerliliğini koruyan inanca göre, küçük çocukların ateşin ya da közün üzerine idrarlarını yapmalarına, bu şekilde ateşi söndürmelerine “iyi olmaz, günah olur” denerek izin verilmez. Ateşe tükürmek, içine tırmak, saç atmak iyi sayılmaz. Ateşten arta kalan küle tıpkı ateşe olduğu gibi saygı gösterilir. Kül, ayakaltında kalmayacak bir yere dökülür. Küle basmanın, kısmetin kapanması, çocuğun olmaması gibi çeşitli olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden olacağına inanılır. Külün döküldüğü küllük evin uzağında bir yerdedir. Yanan ateşin su dökülerek söndürülmesi “ocağın söner” denerek iyi sayılmaz. Bunun yerine küllerle közün üzeri kapatılır (K.1, K.8).

Türklerde ateşten çıkan alevin rengi (yeşilimsi, sarı, siyah, beyaz, kırmızı), ateşin yanarken çıkardığı ses, yanış biçimi, dumanının şekli, dumanının gittiği yön, ateşin içindeki közlerin duruş biçimi, közün sıçraması çeşitli şekillerde yorumlanır. Osmaniye’de konargöçerler arasında görülen inanışa göre yanan ateş “gırr gırr gırr” diye ses çıkarırsa birisinin kendilerinin kovunu ettiğine yorulur. İsim sayılır, kimin adı söylendiğinde ateşin çıkardığı ses kesilmişse o kişinin laflarını ettiği anlaşılır (K.4, K.8). Ateş fış diye ses çıkarırsa misafir gelecek derler (K.5). Ateşin dumanının güzele gideceğine inanılır (K.1, K.3, K.8). Ateş sıçarsa nikâh sıçıyor derler. Ateş yanan evde evlenme çağına gelmiş bekâr kişi varsa, bu kişiye bir kısmet çıkacağına inanılır (K.8).

Ateş ve kömür nazara karşı koruyucu, önleyici bir tedbir olarak kullanılır. Osmaniye’de güzel giyinen, güzel bir görünüme sahip olan çocuklar toplum içine çıkarılırken nazar değmesin diye kulağının arkasına kara çalınır, kömür karası sürülür (K.1, K.2). Böyle yaparak çocukla ilgili övücü sözler söylene de kulağa girmesinin ateşten arta kalan kömürle önlenmesi amaçlanmış olabilir. Özellikle ikindiden sonra komşuya verilen sütün içine nazar değmemesi için kömür atılır (K.4).

Kibritin olmadığı ya da zor bulunduğu dönemde ocağın ateşi söndürülmemeye çalışılır. Bunun için, akşam olduğunda közün üstü küle kapatılır. Sabahleyin küller açılarak közlerden tekrar ateş tutuşturulur. Ocağı tamamen sönenler komşusuna gidip ateş ister. Eskiğe denilen bir ucu yanmış odun alır, kendi ocağını onunla yakar. Ateşi sürekli sönen kişilerin düştükleri durum uğursuzluk ve bereketsizliğe yorulur. Bunun yanında ikindiden sonra komşuya ateş vermek iyi sayılmaz (K.4, K.8).

Geçiş Dönemleri

Birey ve toplum hayatında önemli bir yere sahip olan geçiş dönemlerinde, bu dönemlerde yapılan çeşitli tören ve uygulamalarda ateşin çeşitli işlevler üstlendiği görülmektedir. Osmaniye’nin Düziçi ilçesinde çocuğun cinsiyetini anlamak için ateşe kızılık diken atılır, “pat” diye bir ses çıkarsa oğlu; “fış” diye bir ses çıkarsa kızı olacağına inanılır (Bülbül 2006: 16). Benzer şekilde, Orta Asya Türklerinde ateş falına bakılarak çocuğun cinsiyeti hakkında tahminler yürütüldüğüyle ilgili bilgiler vardır. Şecere-i Türk’te Özbek hanlarından Kocugum’un çadır çadır dolaşarak ateşe yağ atıp kadınların falına bakıp “senin oğlun olacak”, “senin kızın olacak” dediği anlatılmaktadır (İnan 2000: 67).

Osmaniye’de, zayıf kalan, gelişimi yavaş olan çocuklar için aydaş aşı pişirilir. Aydaş aşında zayıf çocuk kazanın içine konur. Altına kuru odun vurulur. Sembolik olarak yapılan bu pişirme sonunda çocuğun iyi olacağına, büyüyüp gelişeceğine inanılır (K.2).

Doğumda kırk çıkarma töreni yapılmaya kadar anne ve çocuk albasma tehlikesi altındadır. Al karısı ateşten korkar (Yalgın 2000: 293). Çocukların doğumundan sonra kullanılan kırmızı renk ateşe renk bakımından benzemesi dolayısıyla, ateşte bulunan tüm özellikleri taşıdığı söylenebilir (Acıpayamlı 1961: 120). Kırkı çıkmamış çocukları albasmasından korumak için üzerlerine kırmızı örtü örtülür. Kına gecelerinde de gelinin yüzünün kırmızı bir örtü ile örtülmesi onu kötü güçlerin, kem gözlerin etkisinden korumak içindir.

Osmaniye’deki düğünlerde yapılan kına gecesinde önceleri tek başına gelinin, günümüzde ise gelinle damadın birlikte yüzlerinin kırmızı örtü ile kapatılması, genç kızların ellerinde mumlarla çevrelerinde dönmeleri, yanan mumların olduğu kına tepsisinin başlarının üzerinde çevrilmesi ritinin ortaya çıkışı ateşin kötü ruh ve etkileri uzaklaştırdığı inancından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu törenden sonra gelinin yüzündeki ya da gelin ve damadın başlarının üzerindeki kırmızı örtünün açılması bunu destekler niteliktedir. Bu bağlamda önce kötü güçler uzaklaştırılmış daha sonra da gelin ve damadın yüzleri açılmıştır.

Evlenme törenlerinin en önemli eğlencelerinden birisi sinsin ateşi yakmaktır. Anadolu’nun ateşle bağlantılı en yaygın oyunu olan sinsin (Tanyu 1976: 295) oyunu Osmaniye’de, özellikle düğünlerde cumartesi akşamı oynanır. Meydanlık bir yere ateş yakılır, kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı herkes toplanır. Bir kişi ateşin etrafında davulun ritmiyle sekerek koşar. Bir süre sonra başka bir kişi çıkar ve diğer oyuncuyu meydana dan kaçıtır. Oyuncular zaman zaman Nevruz törenlerinde olduğu gibi ateşin üzerinden atlar. Bu düzende oyun bir süre devam eder. Osmaniye’nin bazı yerlerinde sinsin oyunundan hemen sonra güreş müsabakaları başlar. Sinsin oyununa en son çıkan kişi kaçmaz ve kendisinden sonra gelen kişi ile güreş tutuşur. Sinsin oyunu yerini güreşe bırakır ve bu sırada davul güreş havası çalmaya başlar (Doğaner 2006:180, K.1, K.8).

Gelin oğlan evine geldiğinde attan inmeden önce ocakta kullanılan sacayağının etrafında üç kez dolandırılır (K.8). Yörüklerde eve yeni gelen gelin, ertesi gün erkenden kalkar kendi çadırının ve komşu çadırların ocağını yakar (K.6). Yayılda erken kalkıp ocakta evinin ateşini yakan, yaktığı ateşte anne babasının abdest suyunu ısıtan, kahvesini hazırlayan, koyun gütmeyen gelen çobanların yemeğini pişiren kızların çalışkan ve sorumluluk sahibi olduğu anlaşılır. Çevredeki çadırlar yakılan bu ateşi ve dumanını görür, evlenecek çağda oğlu, akrabasının oğlu olanlar bu kıza düğünçü giderler (K.2, K.7).

Ölüm törenlerinde de ateşle ilgili çeşitli inanışlara rastlanır. İyi insanların, şehitlerin mezarında ölümünden sonraki ilk üç akşam ışık, ateş görüleceğine inanılır. Önceleri, cenaze yıkamada kullanılan suyun mutlaka ateşte ısıtılması gerektiğine inanılıyordu. Güneş enerjisinde ya da elektrikle ısıtılmış su cenaze yıkamada kullanılmıyordu (K.1, K.3, K.8). Çukurova’da, cenaze törenlerinde su ısıtmada kullanılan kazan ters çevrildikten sonra içine bir de mum yakılır. Cenaze suyunun kaynatıldığı kazanın ateşi söndürülmez (Dalgıntekin 1995).

Göç Ateşi

Osmaniye yöresinde yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinde ateşin önemli bir yeri vardır. Fırka-ı İslahiye ile bölgeye gelen idari işlemlerden sorumlu Ahmet Cevdet Paşa’nın, Ulaşlıları ovaya iskân ederken maiyetindekilere söylemiş olduğu “Ulaşlıların önüne bir ateş yakın, onlar artık o ateşin başından ayrılmazlar.” (Dinçer 1991: 3) sözü ateşin Ulaşlılar için taşıdığı değeri ortaya koyması bakımından önemlidir.

Ulaşlı Türkmenleri yaylaya çıkış ve inişlerde göç vaktinin geldiğini çevredeki insanlara duyurmak, etrafında bir araya gelip eğlenmek amacıyla göç ateşi yakarlardı. Ateşi gören herkes, onun etrafında toplanırdı. Göç ateşi yakıldıktan sonra yaylaya çıkmak için hazırlıklara başlanırdı. Sonbaharda yayla dönüşü, yaylada kaldıkları süre boyunca içinde yaşadıkları haymaların kar birikintisiyle çökmemesi için hayma üzerindeki dallar, ağaçlar yakılırdı. Bu ateşle yayladan göç vaktinin geldiği anlaşıldı. Ateş rastgele bir yerde değil, topluluğun önderi olan kişinin evinin yakınında meydanlık bir yerde yakılırdı. Göç edilecek akşam yakılan ateşin etrafında sohbet edilir, eğlenceler düzenlenirdi. Bu gelenek Osmaniye’de faaliyet gösteren Ulaşlı Toplulukları Kültür Araştırma Geliştirme ve Bilim Derneği tarafından 1999 yılından beri her yıl mayıs ayının sonunda tertiplenen “Göç Ateşi Şöleni”nde yaşatılmaktadır. Şölende eski geleneği anımsatacak şekilde göç ateşi yakılmaktadır. Elazığ, Gaziantep, Kilis, Hatay illerinden gelen Ulaşlılar yakılan göç ateşi etrafında bir araya gelmektedir (K.3).

Nevruz Ateşi

Ergenekon/Nevruz Bayramı ve Hızır Nebi törenlerinde Türkler arasında günümüzde de yaygın olan ateş üzerinden atlama geleneği doğrudan doğruya ateş kültü ile ilgili olup kötülüklerden temizlenmek amacıyla yapılmaktadır (Çay 1991: 195). Her yıl mart ayının 21’inde Osmaniye Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nde ve ildeki okullarda tören düzenlenmektedir. Törende Nevruz ateşi yakılmakta ve törene katılanlar ateş üzerinden atlamaktadır. Nevruz etkinliğinin, bu çerçevede nevrüz ateşi yakmanın halkın genelinde kabul gördüğü söylenemez.

Çocuk Oyunları

Ateşle ilgili en çok bilinen oyun kızgın taş oyunudur. Büyükler akşam meydanlık bir yere ateş yaktıklarında çocuklar da kızgın taş oynarlar. Ateşte kızdırılan taşı bir kişi fırlatır. Herkes kızgın taşı aramaya başlar. Yerdeki taşları eliyle yoklayarak bulan kişi oyunu kazanır.

Yaz aylarında yaylaya çıkıldığında kısa ve uzun iki ağaçtan gıncırak yaparlar. Kısa ağaç toprağa gömülür. Uzun ağaç da orta yerden oyularak kısa ağacın üzerine konur. Çocukların ve yetişkinlerin bindiği gıncırağın rahat dönmesi ve dönerken ses çıkarması için ağaçların birleştiği yere kömür konur (K.2, K.4).

Halk Hekimliği

Ateş işlevsel olarak insanların ve hayvanların tedavisinde kullanılmıştır. Ellerde çıkan siğilin tedavisinde ateşten faydalanır (K.4). Yılan, akrep soktuğunda ateşte ısıtılan şişle yaranın çevresi dağlanır. Mide ekşimesine karşı küllükteki sudan aç karnına bir bardak içilir (K.8).

Yılan sokan koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların yara yeri dağlanır. Kuzular bir aylık olduğunda olası hastalıklardan

korumak ve diğer hayvanlardan ayırt edebilmek için dağlanır (K.4, K.8). Koyun ve keçinin karnında şişme olursa şişen yer, ateşte kızdırılan demirle dağlanır (K.8).

Halk Edebiyatı

Atasözü, deyimler, alkış ve kargışlarda ateşle ilgili unsurlar kullanılmaktadır. Fevri hareketler yapan, birden bire ve kısa süreli tepki gösterenler için “Ateş gibi parladı” denir. Uygunsuz işler yapanlar için “Delinin ateşi tepeden yanar.”, bencilliği anlatmak için “Herkes külü kömbesine çekiyor.” sözü kullanılır (K.3). Geldikleri yerden vakit kaybetmeden hemen giden kişiler için “Ateş almaya mı geldin?” denir.

Olumsuz bir olaydan bahsediliyorsa “ocaktan ırak” diye söze başlanır. “Ocağı batasica, ocağın geçe” kargışları kullanılır. Ocağına incir ağacı dikmek, ocağını yıkmak, ocağını söndürmek günlük dilde sıkça kullanılan deyimlerden bazılarıdır.

Günlük Hayatta Kullanım Yerleri

Ateşin kült olma özelliği dışında gündelik hayatta çeşitli kullanım alanları vardır. Hayvancılıkla uğraşan kışın Osmaniye’nin meralarında kışlayan konargöçerler yaylaya çıktıklarında akşamları ayı, kurt, çakal gibi yabani hayvanları sürüye yaklaştırmamak için çoban ateşi yakar. Elektriğin ve tüp gazın olmadığı, yaygınlaşmadığı dönemde ateş, yemek pişirmede, etrafı aydınlatmada ve ısıtmada kullanılır. Günümüzde konargöçerliği sürdürenlerde bu durumun devam ettiğini görmek hâlâ mümkündür. Geleneksel sanatlarımızdan olan demircilikte ve kalaycılıkta ateş yaygın bir şekilde kullanılır.

Eski Osmaniye evlerinde odalardan birinde ocaklık olur. Ocakta çeşitli yemekler pişirilir. Kışın ocakla ısınan odada kalınır, yatılır. Yeni yapılan bir eve taşındığında aile büyüklerinden biri hemen ocağı yakar. Böyle yapmak iyi sayılır, bu ateşin sönmeyeceğine, eve bereket getireceğine inanılır (K.8).

Bulaşık deterjanının, çamaşır tozunun olmadığı dönemde çamaşırların ve bulaşıkların yıkanmasında ateşten arta kalan külden faydalanılırdı. Tenekenin içine kül konur, üstüne sıcak su doldurularak küllük tutulur. Kül dibine çöker ve üst kısımdaki su durulur. Bu su ile bulaşık ve çamaşır yıkanır. Külle yıkanan çamaşırlar yumuşak olurdu (K.1, K.3). Yemek pişirilen kazanın dışı külle sıvanır. Böylece çabucak ısınıp soğumayan kazanda pişen yemek lezzetli olur ve is olması da önlenmiş olan kazan kolayca temizlenir (K.3, K.8). El dokuma halı, kilim vs. kullanılacak yün ip boyandıktan sonra külün içine yatırılarak bir gün bekletilir. Küllenen ipten boya daha güzel görünür (K.2.)

SONUÇ

Osmaniye halk kültüründe daha çok geçmişte rastlanan, günümüzde kısmen yaşamaya devam eden ateşle ilgili kültürel unsurlar incelendiğinde bunların ritüel ve eğlence amaçlı kullanıldığı görülür. Kına gecelerinde mum yakılmasında, ellerde mumlarla yapılan işlemlerde ritüel bir uygulamadan söz edilebilirken, sinsin ateşinde, göç ateşinde, günümüzdeki şekliyle Nevruz ateşinde eğlendirme işlevi ön plana çıkar.

Osmaniye’de ateş kültü zaman içerisinde, sosyoekonomik nedenlerle değişip dönüşerek halk kültürü içerisinde varlığını

sürdürmeye devam etmektedir. Geçiş dönemlerinde yapılan çeşitli tören ve uygulamalarda, nazarı önlemede, halk hekimliğinde, göç ateşinde ve çeşitli inanışlarda bunu görmek mümkündür.

Geçmişten günümüze gelinceye kadar Türkler arasında ateşin bir kült olarak kabul edilmesine bağlı olarak inanışlarda ve işlevsel özelliği ile çeşitli pratiklerde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ateşle ilgili olarak özelde Osmaniye’de genelde Anadolu’yu da içine alan tüm Türk dünyasında benzer inanışların ve pratiklerin olduğu, bunların günümüzde de canlılığını koruduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- [1] Artun, Erman (2006a), *Dini-Tasavvufî Halk Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- [2] _____ (2006b), “Çukurova Üniversitesi’nde Halk Kültürü İle İlgili Yapılan Çalışmalar”, *Adana Halk Kültürü*, Adana: Ulusoy Matbaacılık.
- [3] _____ (2008), “Çukurova Konar-Göçer Türkmenlerinin Halk Kültürlerinde Türk İnançlarının İzleri”, *Halk Kültürü Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- [4] Çay, Abdulhaluk (1991), *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.
- [5] Çobanoğlu, Özkul (2001) “Türk Mitolojisi”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- [6] Bülbül, Davut (2006), “Düziçi’nde Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- [7] Dalgıntekin, Huri (1995), “Tarsus Âdet ve İnanmaları”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- [8] Dinçer, A. Neşet (1991), *Zorkun*, Osmaniye.
- [9] Doğaner, Ali (2006), “Osmaniye Yöresi’nde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- [10] Halaçoğlu, Yusuf (1973), “Fırka-i İslahiye ve Yapmış Olduğu İskân”, *İ. Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 27, İstanbul, ss.1-20.
- [11] İnan, Abdülkadir (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- [12] Karakaya, A. (1977), “Ateş”, *Emel*, Y. 17, S. 99-102.
- [13] Koca, Salim (2002), “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- [14] Ögel, Bahaeddin (1989), *Türk Mitolojisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- [15] Radloff, Wilhelm (1956), *Sibirya’dan*, (Çev.: Ahmet Temir), İstanbul: Maarif Basımevi.
- [16] Sansar, M. Fatih (2002), “Tanzimat Döneminde Aşiretlerin İskânı”, (Editörler: H. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca), *Türkler*, C. 13, Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- [17] Tanyu, Hikmet (1976), “Türklerde Ateşle İlgili İnançlar”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. VI, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.
- [18] Yalgın, Ali Rıza (2000), *Cenupta Türkmen Oymakları*, (Haz. Sabahat Emir), C. I, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

- [19] Ziya Gökalp (1974), *Türk Medeniyeti Tarihi, İslamiyet'ten Evvel Türk Medeniyeti, I. Kitap: İslamiyet'ten Evvel Türk Dini*, (Haz. Fikret Şahoğlu), İstanbul: Türk Kültür Yay.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- K.1: Ömer İla, 1935 Osmaniye-Tüysüz Beldesi doğumlu, ilkokul mezunu çiftçi ile 25.03.2011'de yapılan görüşme.
- K.2: Ayşe Sarı, yaşı 75, ev hanımı ile Osmaniye'nin Cevdetiye Kasabası'nda 08.02.2011'de yapılan görüşme.
- K.3: Baki Teke, 1950 Osmaniye-Zorkun Yaylası doğumlu, üniversite mezunu esnaf ile 18.05.2004'te Osmaniye'de yapılan görüşme.
- K.4: Osman Sarı, 1957 Osmaniye-Kırmacılı Köyü doğumlu, okuryazar, konargöçer Yörükle 09.01.2011'de Osmaniye'de yapılan görüşme.
- K.5: Şevket Tuluk, 1965 Sumbas ilçesi-Akdam Köyü doğumlu, Üniversite mezunu öğretmen ile 14.02.2011'de Osmaniye'de yapılan görüşme.
- K.6: İraz Ünzir, yaşı 81, Osmaniye-Cevdetiye Kasabası doğumlu, okuryazar olmayan konargöçer Yörükle 03.04.2011'de Toprakkale'de yapılan görüşme.
- K.7: Mehmet Duman, 1927 Kadirli doğumlu kaynak kişi ile Osmaniye'nin Cevdetiye Kasabası'nda 08.02.2011'de yapılan görüşme.
- K.8: Mehmet Gök, 1927 Osmaniye doğumlu, Ulaşlı, okuryazar ile 23.04.2011'de Osmaniye'de yapılan görüşme.